

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิธีการพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อเริ่มสร้างบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการที่พึงประสงค์และสอดคล้องกับท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบและแนวทาง ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ได้บัณฑิตที่พึงประสงค์ของคณะวิทยาการจัดการที่มีคุณภาพ ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้เสนอแนะการจัดหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน
2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. การวางแผนการสอนในระดับอุดมศึกษา
4. การพัฒนาสมรรถภาพการสอนเป็นวิทยานิพนธ์ในระดับอุดมศึกษา
5. บทบาทการวิจัยในระดับอุดมศึกษา
6. คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบความคิด

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

กระบวนการจัดการเรียนการสอน อาจารย์ผู้สอนย่อมมีความมุ่งหวังให้นักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทิศทางที่หลักสูตรกำหนดไว้ โดยอาจารย์ทำหน้าที่จัดประสบการณ์ ให้นักศึกษา ด้วยการกระตุ้นหรือส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือ ตำรา สื่อการสอน รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ ฉะนั้นความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้และทฤษฎีการเรียนรู้จึงเป็นรากฐาน

สำคัญของการจัดการเรียนการสอน

นักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของการเรียนรู้ไว้มากมาย พอจะยกมาพิจารณา เป็นสังเขป เช่น

มอร์ริส (Morris ,1990:178) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมอย่างถาวรซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์และการปฏิบัติฝึกฝน

เดนนิส คูน (Coon Dennis , 1994 : 261) การเรียนรู้คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ไม่นับรวมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดจากการจูงใจ ความเมื่อยล้า วุฒิภาวะ การเจ็บไข้ เชื้อโรคหรือยาต่าง ๆ

สุรางค์ โค้วตระกูล (2544 : 185) การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือจากการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงปริมาณความรู้ของผู้เรียน

พันธณี วิหคโต (2547:40) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งค่อนข้างจะถาวรของผู้เรียนที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมหรือการมีประสบการณ์ทางตรงหรือประสบการณ์ทางอ้อม

กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน มุ่งเน้นลำดับขั้นตอนของการกระทำซึ่งดำเนินต่อเนื่องกันจนผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้จำแนกได้ 2 ระดับคือ

1. กระบวนการเรียนรู้ระดับพื้นฐาน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ได้แก่ การเรียนรู้สัญชาตญาณ การเรียนรู้สิ่งเร้า การตอบสนอง การเรียนรู้แบบลูกโซ่ การเรียนรู้เชื่อมโยง ถ้อยคำ

2. กระบวนการเรียนรู้ระดับสูง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ซับซ้อน และต้องใช้ความรู้พื้นฐานจากระบวนการเรียนรู้ระดับพื้นฐาน ได้แก่ การเรียนรู้ การแยกแยะสิ่งเร้า การเรียนรู้มโนคติ การเรียนรู้หลักการ การเรียนรู้การแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ 2 ทาง คือ

2.1 ผู้สอนใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม กำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์เต็มตามศักยภาพ

2.2 ผู้เรียนมีความสามารถทางกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายคิดตัวไปใช้ใน ชีวิตจริง

การเรียนรู้เกิดจากอะไร

วรรณิ ลิมอักษร (2540:53) ได้สรุปการเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากสภาพการณ์ต่าง ๆ ดังนี้

1. การเรียนรู้ที่เกิดจากสถานการณ์ทางธรรมชาติ เป็นการเรียนรู้ที่มีธรรมชาติเป็นผู้สอนหรือการเรียนรู้จากธรรมชาติ เช่น เมื่ออยู่ในที่ร่มจะรู้สึกเย็นสบายดี และมีความสุขมากกว่าการอยู่กลางแจ้งหรืออยู่กลางแจ้ง มนุษย์จึงไปอาศัยอยู่ในถ้ำ เมื่อมีถ้ำไม่เพียงพอกับความต้องการมนุษย์จึงสร้างที่อยู่อาศัยโดยการเลียนแบบมาจากถ้ำ ต่อจากนั้นจะค่อย ๆ คัดแปลงให้เหมาะสมจนมาเป็นบ้านเรือนดังที่พบเห็นกันอยู่ทั่วไป

2. การเรียนรู้ที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีปฏิสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลาทั้งในลักษณะการพูดคุยสนทนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรมบันเทิง กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางการเมือง และการทำงานอาชีพ เป็นต้น นอกจากนี้สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ทั้งโทรทัศน์ วิทยุและหนังสือพิมพ์ ยังได้ให้ข้อมูลความรู้แก่สมาชิกของสังคมให้ได้เรียนรู้อย่างกว้างขวาง

ทั้งการเรียนรู้ที่เกิดจากสถานการณ์ทางธรรมชาติและการเรียนรู้ที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจหรือไม่ได้เจตนาและส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีรูปแบบหรือเป็นการเรียนรู้ที่ไม่เป็นทางการ

3. การเรียนรู้ที่เกิดจากสภาพการจัดการเรียนการสอน การเรียนรู้ลักษณะนี้เป็นการเรียนรู้ที่มีรูปแบบมีความตั้งใจที่จะให้มีการเรียนรู้เกิดขึ้น โดยกำหนดจุดประสงค์นำทางและจุดประสงค์ปลายทางของการเรียนรู้เอาไว้เรียบร้อยแล้ว มีผู้รับผิดชอบในการจัดการเรียนรู้โดยตรง มีการกำหนดหลักสูตร เนื้อหาที่จะเรียนตลอดจนกำหนดเกณฑ์การวัดผล การประเมินผลเอาไว้ด้วย ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นการเรียนรู้หรือการศึกษาในสถานศึกษานั้นเอง อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ที่เกิดจากสภาพการจัดการเรียนการสอนนี้อาจมีการเรียนรู้ที่เกิดจากสถานการณ์ทางธรรมชาติ และการเรียนรู้ที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคมควบคู่กันไป

ความสำคัญของการเรียนรู้

วรรณิ ลิ้มอักษร (2542 :51) ได้สรุปการเรียนรู้มีความสำคัญต่อบุคคลและสังคมในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้มีความสำคัญต่อการมีชีวิตรอด ได้แก่ เรียนรู้การแสวงหาอาหารและน้ำ เรียนรู้วิธีการรักษาความปลอดภัยด้วยวิธีการที่มีประสิทธิภาพสูง เรียนรู้การหลีกเลี่ยงหรือหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชีวิตและร่างกาย หรือเรียนรู้การรวมกลุ่มทางสังคม และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น ในสังคมเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันยามเกิดเหตุการณ์คับขัน หรือเมื่อมีอันตรายเกิดขึ้น เป็นต้น

2. การเรียนรู้มีความสำคัญต่อการปรับตัว ช่วยให้บุคคลสามารถเลือกวิธีการปรับตัวมาใช้ได้อย่างเหมาะสม ทำให้บุคคลเลือกได้ว่าเมื่อควรปรับตัวเราให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เมื่อใดควรปรับสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตัวเรา และเมื่อใดควรปรับทั้งสิ่งแวดล้อมและตัวเราเข้าหากัน

3. การเรียนรู้จะช่วยให้บุคคลไม่ตกเป็นเครื่องมือของบุคคลอื่นหรือไม่ถูกคนอื่นหลอกลวงหรือหลอกใช้ได้ง่าย ๆ

4. การเรียนรู้มีความสำคัญต่อการประกอบงานอาชีพ ทั้งนี้เพราะแต่ละอาชีพมีวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป การเรียนรู้จะช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จในงานอาชีพมากยิ่งขึ้นรวดเร็วขึ้น

5. การเรียนรู้มีความสำคัญต่อการส่งเสริม ปรับปรุง และแก้ไขบุคลิกภาพ เช่น จะช่วยให้มีความรู้ในการเลือกหาเสื้อผ้า มาสวมใส่ให้เหมาะสมกับร่างกาย และปกปิดหรืออำพรางส่วนที่บกพร่องของร่างกาย ช่วยให้มีความรู้ในการเลือกใช้ภาษา เพื่อสื่อสารให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันและเข้าใจตรงกันเป็นต้น

6. การเรียนรู้มีความสำคัญต่อความเจริญของบ้านเมือง และประเทศชาติ เช่น การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ทางการเกษตร การอุตสาหกรรม การสร้างถนนหนทาง หรือการให้การศึกษแก่ประชาชนในประเทศอย่างทั่วถึง ช่วยให้ประชาชนในประเทศมีคุณภาพชีวิตในเกณฑ์ดีเป็นต้น

กระบวนการเรียนรู้ที่พึงปรารถนาในสังคม

รูปแบบของการเรียนรู้ (Learning Style) ไม่มีรูปแบบการเรียนรู้แบบใดแบบหนึ่งที่สมบูรณ์แบบหรือเหมาะสมในการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของบุคคล และการเตรียมคนสำหรับโลกยุคข้อมูลข่าวสารนี้ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงควรเป็นรูปแบบ กระบวนการเรียนรู้ระดับโลก (Global Learning) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Co-operative Learning) กระบวนการของการพึ่งพากันในระดับสากล ซึ่งเป็นรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายและเปิดกว้างสำหรับผู้เรียน เพื่อให้แต่ละคนได้พัฒนาศักยภาพและความสามารถของตนอย่างถึงที่และเหมาะสมที่สุด พันธณีย์ วิหค โท(2547:41) ได้กล่าวถึงรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนที่พึงปรารถนาในสังคมซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ที่เป็นส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผสมผสานทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะกระบวนการ และเจตคติ โดยไม่จำกัดในเนื้อหาสาระวิชาได้แก่ กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้แบบประสบการณ์ กระบวนการทักษะชีวิต กระบวนการจัดการ การอยู่ร่วมกันในสังคม การพึ่งพากันในระดับสากล

2. กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเฉพาะด้าน ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น 3 ด้านดังนี้

2.1 กระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) ได้แก่กระบวนการคิดอย่างมีระบบ คิดแบบสร้างสรรค์ คิดมีเหตุผล คิดแบบวิทยาศาสตร์ คิดแก้ปัญหา คิดวิเคราะห์ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง กระบวนการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสารและการใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

2.2 กระบวนการทางปฏิบัติ (Psychomotor Process) ได้แก่ กระบวนการฝึกปฏิบัติ ทักษะการทำงาน การประกอบอาชีพ ทักษะด้านวิทยาศาสตร์และการใช้เทคโนโลยี

2.3 กระบวนการทางความรู้สึก (Affective Process) ได้แก่ กระบวนการพัฒนาความรู้สึกเห็นในคุณค่าของตนเองและคุณค่าของผู้อื่น กระบวนการฝึกเผชิญสถานการณ์ฉุกเฉินเกิดจิตสำนึกและคุณธรรม กระบวนการประเมินตนเองและยอมรับผู้อื่น

การนำทฤษฎีเกสตัลท์ไปใช้กับการเรียนการสอน

วีโลร์ตัน แสงศรี (2548 : 102) การนำหลักการรับรู้ตามทฤษฎีของเกสตัลท์ไปใช้กับการเรียนการสอน สรุปได้ดังนี้

1. การสอนโดยเน้นภาพรวม ได้แก่ การเตรียมภาพรวมให้เป็นหมวดหมู่ ให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นโครงสร้างบทเรียน แล้วแบ่งเป็นหน่วยย่อยให้ต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน แล้วจึงสอนในรายละเอียดของแต่ละหน่วยย่อยนั้น ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว

2. ผู้สอนควรวางแผนการสอนอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ มีการจัดเรียงลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยาก จากซับซ้อนน้อยไปสู่ซับซ้อนมาก จากสิ่งที่ไม่มีความหมายใกล้ชิดกับผู้เรียน ไปสู่สิ่งที่มีความหมาย ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีและรวดเร็ว นอกจากนี้สถานศึกษาควรคำนึงถึงความต่อเนื่อง ระหว่างบทเรียน ระหว่างวิชา ระหว่างกิจกรรม ระหว่างการฝึกปฏิบัติจริง เหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรคำนึงและพยายามจัดทำให้เกิดความต่อเนื่องดังกล่าว

3. ผู้สอนไม่จำเป็นต้องเสียเวลาสอนเนื้อหาใหม่ทั้งหมดให้สมบูรณ์ ผู้สอนสามารถสอนเนื้อหาเฉพาะหลักการเพียงบางส่วน หากผู้เรียนสามารถใช้ประสบการณ์เดิมมาเติมให้สมบูรณ์ได้

4. ฝึกผู้เรียนให้สามารถโยงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ที่ได้เรียนไปแล้ว กับความรู้ใหม่ที่มีความแตกต่างและคล้ายคลึงกันอย่างไรเพื่อช่วยให้จำได้นาน

การนำทฤษฎีความคล้ายคลึงไปใช้ เช่น เมื่อผู้สอนสาธิตการทำงานของเครื่องจักรผู้สอนจะต้องแน่ใจว่าผู้เรียนที่กำลังสังเกตดูการสาธิตนั้น สามารถมองเห็นการทำงานของส่วนต่าง ๆ ในลักษณะเช่นเดียวกัน กับที่เขาจะต้องควบคุมการทำงานของเครื่องจักรด้วยตนเองในภายหลัง ความสำคัญในการคิดหรือพิจารณาของผู้เรียนซึ่งเฝ้าสังเกตในลักษณะนี้ จะขึ้นอยู่กับทฤษฎีความคล้ายคลึง

การนำทฤษฎีความต่อเนื่องไปใช้ เช่น ถ้าต้องการอธิบายการทำงานของเครื่องจักร ผู้สอนจะต้องอธิบายไปตามขั้นตอนการทำงานที่ถูกต้องตามลำดับ กล่าวคือ หลังจากอธิบายการทำงานขั้นตอนที่ 1 แล้ว อย่าข้ามไปอธิบายขั้นตอนที่ 3 แต่จะต้องอธิบายขั้นตอนที่ 2 ก่อน

5. ผู้สอนจะต้องเน้นให้ผู้เรียน เรียนด้วยความเข้าใจมากกว่าการท่องจำเพราะการเรียนด้วยความเข้าใจและรู้ความหมาย จะทำให้ผู้เรียนมองเห็นคุณค่าของบทเรียนที่ได้รับว่าสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงมากกว่าจะเรียนเพื่อรู้เพียงอย่างเดียว

6. ในการสรุปหรือการจบบทเรียนแต่ละเรื่อง ควรให้ผู้เรียนได้สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเองอาจเป็นการอธิบาย อภิปรายในลักษณะที่เป็นประเด็นคำถามปลายเปิด สามารถช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นภาพรวมของสิ่งที่ได้เรียนทั้งหมด

การนำหลักการเรียนรู้โดยการหยั่งเห็น สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้ โดยผู้สอนควรคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ (วิลโลว์ตัน แสงศรี, 2548 : 103)

1. ความแตกต่างทางสติปัญญาของผู้เรียน ผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีสติปัญญาที่ต่างกัน ผู้เรียนที่มีระดับสติปัญญาสูง จะสามารถรับรู้และมองเห็นความสัมพันธ์ของสถานการณ์ที่เป็นปัญหาได้เร็วกว่า ผู้เรียนที่มีระดับสติปัญญาปานกลางหรือต่ำ ดังนั้นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนจึงควรจัดให้หลากหลาย มีลำดับขั้นตอนมีความเหมาะสมกับระดับสติปัญญาของผู้เรียนด้วย

2. ประสบการณ์และกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนพึงตระหนักถึงความสำคัญของประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียน และควรสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การจัดกิจกรรมหลาย ๆ รูปแบบ มีวัตถุประสงค์ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่าย จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้อย่างเข้าใจและมีประสบการณ์กว้างขวาง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ ไปช่วยให้เกิดการหยั่งเห็นได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น

3. การรู้จักผู้เรียนอย่างแท้จริง ในขณะที่ดำเนินการสอน ผู้สอนควรสังเกตผู้เรียนอย่างจริงจังเพื่อที่ผู้สอนจะได้จัดกิจกรรมตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน อันจะนำไปสู่การพัฒนาความสามารถของผู้เรียนอย่างเต็มที่

สำหรับผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะสูง ลักษณะการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนี้ยังมีความแตกต่างกัน ดังที่ แอนโทนี การัสซา และ เซอร์รีด ไรซ์แมน (Anthony Grasha and Sheryl Reichman) อ้างใน วิชัย วงศ์ใหญ่ (2537:82) ได้จำแนกลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนไว้ 6 แบบ คือ

1. แบบอิสระ (Independence) ลักษณะผู้เรียนแบบนี้ชอบที่จะคิดและทำงานหรือเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเองจะฟังความคิดเห็นของคนอื่น ๆ ในชั้นเรียน มีความตั้งใจศึกษาเรียนรู้เนื้อหาวิชาที่ตนเองรู้สึกที่สำคัญ และมีความเชื่อมั่นในความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง

2. **แบบหลีกเลี่ยง (Avoidance)** ผู้เรียนแบบนี้จะไม่สนใจการเรียนรู้เนื้อหาวิชาในชั้นเรียนตามแบบแผน (Traditional Classroom) ไม่มีส่วนร่วมกับผู้เรียนคนอื่น ๆ และผู้สอนในห้องเรียนไม่สนใจสิ่งที่เกิดขึ้นในห้องเรียนทัศนคติของผู้เรียนแบบนี้ต่อห้องเรียนว่าเป็นสิ่งที่ไม่น่าสนใจ

3. **แบบร่วมมือ (Collaboration)** ผู้เรียนแบบนี้รู้สึกว่าเขาสามารถเรียนรู้ได้มากที่สุดโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สติปัญญาและความสามารถซึ่งกันและกัน ผู้เรียนแบบนี้จะร่วมมือกับผู้สอนและกลุ่มเพื่อน ชอบทำงานรวมกันคนอื่น ๆ เห็นชั้นเรียนเป็นสถานที่สำหรับสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Social Interaction) เช่นเดียวกับ สถานที่เรียนรู้เนื้อหาวิชา

4. **แบบพึ่งพา (Dependence)** ลักษณะของผู้เรียนแบบนี้เป็นแบบที่แสดงความอยากเรียนรู้และจะเรียนรู้เฉพาะสิ่งที่ถูกบังคับ กำหนดให้เรียน ผู้เรียนเห็นผู้สอนและกลุ่มเพื่อนร่วมชั้นเรียนเป็นแหล่งของโครงสร้างความรู้ เป็นแหล่งสนับสนุนทางวิชาการ (Source of Structure and Support) เขาจะมองผู้มีความรู้เพื่อเป็นแนวทาง และต้องการให้บอกว่าการทำอะไร ดังนั้นผู้เรียนแบบนี้จะไม่มีความคิดริเริ่ม หรือมีความคิดบางอย่างที่เป็นตัวของตัวเองที่จะอภิปรายในชั้นเรียน

5. **แบบแข่งขัน (Competition)** ผู้เรียนแบบนี้เรียนรู้เนื้อหาวิชา เพื่อที่จะทำให้ได้ดีกว่าคนอื่น ๆ ในชั้นเรียน เขาจะรู้สึกว่าต้องแข่งกับผู้อื่นคนอื่น ๆ เพื่อให้ได้รับรางวัลจากชั้นเรียน เช่น คะแนนหรือคำชมของผู้สอน ความสนใจของผู้สอน ความสนใจของผู้สอนเขามองชั้นเรียนเป็นสนามแข่งขันซึ่งจะต้องมีแพ้ชนะ และผู้เรียนมีความรู้สึกที่ต้องชนะเสมอ ผู้เรียนคนอื่น ๆ จึงมักจะ ไม่ชอบที่จะมีส่วนร่วมกับผู้เรียนแบบนี้

6. **แบบมีส่วนร่วม (Participation)** ลักษณะของผู้เรียนแบบนี้ ต้องการที่จะเรียนรู้เนื้อหาวิชาและชอบเข้าชั้นเรียน มีความรับผิดชอบที่จะเรียนรู้ให้มากที่สุดจากชั้นเรียน และมีส่วนร่วมกับผู้อื่นทำตามที่ได้ตกลงร่วมกันไว้ ผู้เรียนแบบนี้รู้สึกว่าควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมในชั้นเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่จะมีส่วนร่วมน้อยในกิจกรรมที่มีได้อยู่ในแนวทางของวิชาที่เรียน ส่วนลักษณะของผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาของไทย นั้น เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (อ้างในวิชัย วงใหญ่, 2537 : 82) ได้กล่าวไว้ว่าลักษณะที่ผู้เรียนและผู้สอนชอบใช้มีอยู่ 3 แบบด้วยกันคือ

1. **การศึกษาแบบมาม่า** ซึ่งเป็นลักษณะการศึกษาที่แม่คอยป้อนความรู้ให้แก่ลูก นักศึกษาไม่จำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าอะไรให้ลำบาก เพราะถึงเวลาอาจารย์ก็จะนำสูตรสำเร็จหรือศาสตร์สำเร็จรูปนั้นมาให้เอง อาจารย์ก็จะจำเนื้อหาวิชามาจากตำรามาสอนนักศึกษาซึ่งความสามารถของการจำจากตำราก็ทำได้เพียงแค่วันละ 70 ของเนื้อหาวิชาทั้งหมด ส่วนผู้เรียนก็จะสามารถรับความรู้ได้เพียงร้อยละ 49 ของผู้เขียนตำรา

2. **การศึกษาแบบย่ำย่ำ** เป็นลักษณะของการศึกษาที่ผู้ศึกษาไม่ค่อยจะเอาใจใส่ในวิชาการมาตลอด ซึ่งอาจจะชอบทำกิจกรรมมากเกินไป จนกระทั่งไม่ค่อยได้เข้าชั้นเรียน เมื่อถึงเวลา

ใกล้สอบก็จะหยุดกิจกรรมต่าง ๆ ไว้ชั่วคราวแล้วก็เริ่มขำใหญ่ ในหัวสมองของตนเองพยายามจำอย่างขัดเขี้ยขลให้เพื่อนตัวให้ฟัง เมื่อสอบเสร็จวิชาหนึ่งก็พยายามทำสมองให้ว่างเปล่า แล้วก็ขำใหญ่วิชาต่อไปที่ละวิชา นักศึกษาประเภทนี้ เมื่อจบไปมักจะบ่นว่าไม่ได้ความรู้อะไรเท่าไร ไม่มี ความมั่นใจในตัวเอง ส่วนคุณลักษณะของอาจารย์ที่เหมาะสมกับนักศึกษาแบบนี้คือ อาจารย์ที่ สนใจงานบริหารและงานข้างนอกมหาวิทยาลัย พอใกล้เวลาสอน ก็จะใช้วิธีการขำใหญ่เหมือน นักศึกษาเช่นเดียวกัน

3. การศึกษาแบบไวไว ผู้ที่นิยมการศึกษาแบบนี้มักจะเป็นผู้ที่มีความคิดอันคับแคบและ มักจะคิดว่าโลกนี้มีวิชาการแบบสำเร็จรูป ศาสตร์สำเร็จรูปที่บอกว่าอะไรไม่ดี อะไรควรทำไม่ ควรทำ ผู้เรียนมักไม่สนใจกิจกรรมเสริมหลักสูตรเลย ไม่สนใจเหตุการณ์สิ่งแวดล้อมภายนอกมุ่ง สนใจแต่วิชาการที่อาจารย์สอน เพราะมีเป้าหมายว่าจะทำให้ได้เกรดดี ๆ จบไว ๆ บุคคลพวกนี้ เมื่อจบออกไปแล้วทำงานไม่เป็น เมื่อพบกับคำถามหรือปัญหาอะไรที่ไม่ตรงกับที่เรียนมาจะจน ปัญญาตอบไม่ได้ ส่วนอาจารย์ที่นิยมการสอนแบบนี้มักจะเป็นผู้ที่เคยกระทำมาเช่นเดียวกับสมัย เมื่อเป็นนิสิต เมื่อมาเป็นอาจารย์แล้วก็ยังไม่สามารถทำอะไรได้มากกว่าที่เคยเรียนมา

สรุปได้ว่า กระบวนการรวมทั้งรูปแบบการเรียนการสอนต่าง ๆ มีจำนวนและความหลากหลายพอสมควรซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ยังมีอีกเป็นจำนวนมาก ผู้สอนตระหนักว่าศาสตร์ทางการสอนได้ให้แนวคิดแนวทางในการจัดการเรียนการสอนไว้อย่างหลากหลาย หากผู้สอนรู้จัก แสวงหา ศึกษาเรียนรู้และนำไปทดลองใช้จะสามารถช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ มี ชีวิตชีวาและมีความหลากหลายไม่จำเจ อยู่กับวิธีการหรือกระบวนการเพียงไม่กี่วิธีซึ่งอาจทำให้ ทั้งผู้สอนและผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย

2. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดและประเมินผล ที่มุ่งพัฒนา “คน” และ “ชีวิต” ให้เกิด ประสิทธิภาพการเรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความ ต้องการของผู้เรียน

กิจกรรมการเรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สัมผัส และสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ผู้เรียนได้ค้นคว้า ทดลองฝึกปฏิบัติ แลกเปลี่ยน เรียนรู้จนค้นพบสาระสำคัญของบทเรียน ได้ฝึกวิธีคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์จินตนาการ และสามารถแสดงออกได้ชัดเจนมีเหตุผล

ครูมีบทบาทปลูกเร้าและเสริมแรงศิษย์ในทุกกิจกรรมให้ค้นพบคำตอบและแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมทั้งการร่วมทำงานเป็นกลุ่ม จัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม ความมีวินัย รับผิดชอบในการทำงาน ผู้เรียนมีโอกาสฝึกการประเมินและปรับปรุงตนเอง ยอมรับผู้อื่น สร้างจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองและเป็นพลโลก การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา เกิดขึ้นได้ในหลายระดับทั้งในตัวผู้เรียน ในห้องเรียนและนอกเหนือไปจากห้องเรียนที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม กล่าวโดยสรุปการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ และทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน (สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, 2548: 56)

ความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนกระบวนการทัศน์แห่งการเรียนรู้

ในช่วงที่ผ่านมา ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการให้ความรู้แก่นักเรียน จนอาจกล่าวได้ว่า ครูเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่สอนเป็นอย่างมาก ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงถือว่า ครูเป็นผู้สำคัญที่สุดที่จะถ่ายทอดความรู้จากครูสู่ผู้เรียน เมื่อกระบวนการทัศน์ (Paradigm) หรือ ฐานคิด ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ผู้เรียนเน้นความสำคัญอยู่ที่ครู การจัดการเรียนรู้ของครูส่วนใหญ่จึงขึ้นอยู่กับความเชื่อทัศนคติที่สอนของครู ดังนั้นในอดีตที่ผ่านมา ครูจึงมักจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการบอกเล่าหรือการให้ผู้เรียนจำความรู้ของครูให้ได้มากที่สุด ซึ่งแม้ว่ากระบวนการทัศน์การจัดการเรียนรู้ แบบนี้ในช่วงสมัยที่ผ่านมาอาจจะเหมาะสม และก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้พอสมควร แต่จากสภาพสังคมที่ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงและมีความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น ทำให้สังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมสมัยใหม่เปลี่ยนแปลงมาสู่การเป็นสังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร หรือสังคมสารสนเทศ (Information Society) มีความรู้ทั้งหมดไม่ได้อยู่ที่ตัวครูอีกต่อไป แต่จะมีทั้งองค์ความรู้ที่อยู่ในตัวครูและองค์ความรู้ที่แพร่หลายอยู่ในแหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แหล่งการเรียนรู้ สื่อมวลชนที่แพร่หลายทั้งในและนอกประเทศเป็นความรู้ที่ไม่มีพรมแดน และเป็นความรู้ที่ทุกคนในสังคมสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา อย่างที่เรียกว่าเป็น สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ดังนั้น กระบวนการทัศน์ของการจัดการเรียนรู้ที่เคยเน้นที่ครูเป็นสำคัญ (Teacher Centered) จึงต้องเปลี่ยนแปลงไป โดยบทบาทของครูที่เป็นผู้สอน (Teacher) ต้องเปลี่ยนแปลงมาเป็นผู้จัดการเรียนรู้หรือผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ปัจจุบันผู้เรียนจึงต้องเปลี่ยนแปลงจากการเป็นนักเรียน (Student) มาเป็นผู้เรียน (Learner) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน จากการศึกษาที่นักเรียนเป็นผู้พึ่งพาความรู้ และเรียนรู้จากครูเพียงฝ่ายเดียว มาเป็นการร่วมกันเรียนรู้ (Participatory Learning) เพราะความรู้บาง

อย่างก็แพร่กระจายมาสู่ครู และผู้เรียนพร้อม ๆ กันครูจึงเกือบจะไม่ใช้ครูที่รู้มากหรือรู้ก่อนผู้เรียนเสมอไปอีกต่อไป

นอกจากนี้ จากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับกระบวนการเกิดความรู้ของผู้เรียนชัดเจนมากขึ้น นั่นคือ เกิดความรู้เกี่ยวกับการทำงานของสมองว่าเป็นสิ่งที่กำหนดความสามารถ ความถนัด ความแตกต่าง ศักยภาพและธรรมชาติของคนแต่ละคนทำให้การจัดการเรียนรู้และปฏิรูปวัฒนธรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความสามารถของคนไทย สร้างความเข้มแข็งให้สังคมไทย จัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคโลกาภิวัตน์ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครู พ่อแม่ ผู้ปกครองและสังคมไทย และที่สำคัญ คือ ต้องปฏิรูปการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกฎหมายทางอาชีวศึกษาฉบับแรกของประเทศไทย คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

ทั้งหมดนี้จึงเป็นความสำคัญและความจำเป็น ที่ต้องเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการเรียนรู้จากเดิมที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered) ของการเรียนรู้มาเป็นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centered) ของการเรียนรู้หรือหัวใจของการจัดการศึกษา คือ การถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดย

การพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องตามวัย ความสนใจของผู้เรียน พัฒนาการเรียนรู้และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

การพัฒนาผู้เรียนเต็มตามศักยภาพ หมายถึง การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เต็มตามความสามารถ ความถนัดหรือพรสวรรค์ของผู้เรียน โดยมีกิจกรรมสำหรับแก้ไขจุดบกพร่องและการส่งเสริมจุดเด่น

ในการจัดการศึกษาที่ยึดหลักการที่ว่า ผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด แต่ผู้เรียนแต่ละคนต่างมีความสามารถและศักยภาพที่แตกต่างกัน ผู้สอนจึงต้องมีความเข้าใจและเรียนรู้แนวคิด ทฤษฎี ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้สอดคล้องและเหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียน

1. ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ (Constructivism) การเรียนการสอนเพื่อสร้างความรู้เป็นการจัดสถานการณ์ที่ทำให้เกิดการคิด สถานการณ์ปัญหาที่จัดให้มีขึ้นทำให้เกิดความไม่สมดุล สับสนในความคิด เนื่องจากข้อมูลความรู้ที่มีอยู่เดิม ไม่เพียงพอหรือไม่สอดคล้องกับปัญหา / สถานการณ์ที่ได้รับทำให้เกิดการพิจารณาไตร่ตรอง พินิจพิเคราะห์หาข้อมูลเพิ่มเติม โดยการอภิปราย ถกเถียง แลกเปลี่ยนความรู้จากกันและกัน นำความรู้ใหม่และความรู้เดิมมาสัมพันธ์กัน จนเกิดความรู้ ความคิดใหม่แล้วนำมาเปรียบเทียบ พิจารณา ตรวจสอบ นำไปใช้ได้ถูกต้อง น่าเชื่อถือ ความรู้ใหม่ที่สร้างขึ้นจะมีความสมบูรณ์ ชับซ้อนกว่าความรู้เดิมที่มีอยู่ การจัดสถาน

การทำให้เกิดการสร้างความรู้นี้ ทำให้ผู้เรียนได้นำความรู้เดิมมาเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ ได้มีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง จึงเป็นความรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน

ความรู้ใด ๆ ก็ตามที่เกิดขึ้น มักเกิดจากการนำความรู้เก่ามาเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความรู้ใหม่เกิดเป็นความรู้ที่มีความซับซ้อนและมีความหมายมากขึ้น โดยเฉพาะเป็นความหมายที่เกิดขึ้นแก่นักเรียนที่สร้างความรู้ขึ้น ๆ กระบวนการเรียนรู้เพื่อการสร้างความรู้

Diver และ Bell (1986) อ่างใน (สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา 2548 : 59) ได้ระบุขั้นตอนของการสอนแบบการสร้างความรู้ไว้ ดังนี้

1. ขั้นนำ (Orientation) เป็นขั้นที่ผู้เรียนรับรู้ถึงจุดมุ่งหมายและเจตจำนงในการเรียน
2. ขั้นดึงความคิด (Elicitation) เป็นขั้นที่ผู้เรียนแสดงออกถึงความรู้ความเข้าใจเดิมที่มีอยู่เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน อาจให้ผู้เรียนอภิปรายกลุ่ม หรือเขียนเพื่อแสดงความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่ ขั้นนี้ทำให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญา (Cognitive Conflict)

3. ขั้นปรับเปลี่ยนแนวความคิด (Restructuring of Ideas) เป็นขั้นตอนที่สำคัญของบทเรียน ขั้นนี้ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ดังนี้

- 3.1 ทำความกระจ่างและแลกเปลี่ยนความคิด (Clarification and Exchange of Ideas) ผู้เรียนจะเข้าใจได้ดีขึ้น เมื่อได้พิจารณาความแตกต่างและความขัดแย้งระหว่างความคิดของตนเองกับของผู้อื่น

- 3.2 สร้างความคิดใหม่ (Construction of New Ideas) จากการอภิปรายและการสาธิต ผู้เรียนจะเห็นแนวทางรูปแบบ วิธีการที่หลากหลายในการตีความจากปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ แล้วกำหนดความคิดใหม่

- 3.3 ประเมินความคิดใหม่ (Evaluation of the New Ideas) โดยการทดลอง หรือการคิดอย่างลึกซึ้ง ผู้เรียนควรหาแนวทางที่ดีที่สุดในการทดสอบความคิดที่เลือก (Alternative of Ideas) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนอาจจะรู้สึกไม่พึงพอใจความคิดความเข้าใจที่เคยมีอยู่ เนื่องจากหลักฐานการทดลองสนับสนุนแนวคิดใหม่มากกว่า

4. ขั้นนำความคิด ไปใช้ (Application of Ideas) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนมีโอกาสใช้แนวคิดหรือ ความรู้ความเข้าใจที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคย

5. ขั้นทบทวน (Review) เป็นขั้นตอนสุดท้าย ผู้เรียนจะได้ทบทวนว่าความคิด ความเข้าใจของเขาได้เปลี่ยนไป โดยการเปรียบเทียบความคิดเมื่อเริ่มต้นบทเรียนกับความคิดของเขา เมื่อสิ้นสุดบทเรียน

2. ทฤษฎีการรู้ (Cognitive Theory) เป็นส่วนหนึ่งของญาณวิทยา การรู้ของคานธีนั้น ถ้าจะเปรียบไปแล้วก็เหมือนกับเสียงที่เกิดจากธรรมชาติ ในธรรมชาตินั้นลมจะมีเสียงต่าง ๆ กัน เมื่อพัดผ่านก้อนหินซึ่งมีร่องรูเป็นช่องรับแสงที่แตกต่างกันนี้ จึงก่อให้เกิดเสียงที่ต่างกัน ความแตกต่างกันในรายละเอียดจึงเป็นที่มาของความแตกต่างกันของเสียงธรรมชาติ การรู้ของคนเราก็เช่นกัน คนเราเผชิญกับโลกเหมือนกับช่องรับแสงที่อยู่ตามโหนดหินที่รับสายลม ใจเจกชนหรือเด็ก ๆ แต่ละคนพยายามที่จะรู้จักเข้าใจโลก โดยมีอคติความคิดเป็นด้วยเสมอ แต่รูปร่างคนก็ต่างมีข้อสรุปที่ไม่เหมือนกัน แม้ว่าจะพบกับวัตถุหรือปรากฏการณ์ที่เหมือนกัน สรุปคือ ความแตกต่างหลากหลายของการรู้ของคนเรานั้นเป็นธรรมชาติและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ชัยอนันต์ สุขทวานิช (2543) ได้กล่าวถึงความรู้ มีมากมาย กว้างใหญ่ไพศาลคุณมหาสมุทร ไม่มีจุดจบและชีวิตเรามีจุดจบ ทำอย่างไรเราจึงจะเรียนรู้ได้ในสิ่งที่ควรรู้ และอาจรู้ได้ กานธีให้ทัศนะเกี่ยวกับการรู้และปัญหา ซึ่งมีผลต่อการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ วัคังนี้

สติปัญญาของคนเราทุกคนจึงถูกจำกัดด้วยกาลเทศะ ซึ่งถือได้ว่ามนุษย์เรานั้นไม่อาจรู้จักโลกได้ทั้งหมด นอกจากนั้นมนุษย์แต่ละคนยังมีความสนใจ การศึกษาอบรม อาชีพและอายุขัยที่ต่างกัน ดังนั้น การตัดสินใจของคนเราจึงถูกกำหนดโดยประสบการณ์และความรู้ ทำให้ เราแต่ละคนต่างมีอคติส่วนบุคคล และอคตินี้เองที่เป็นอุปสรรคสำคัญกีดขวางไม่ให้เราเข้าใจโลกที่แท้จริง การมีความเชื่อ มีทัศนคติ มีการตัดสินใจว่าอะไรดี อะไรไม่ดี อะไรควร อะไรไม่ควร อะไรเหมาะสม ไม่เหมาะสม ล้วนแล้วแต่เป็นอคติทั้งสิ้น ถ้าเราเข้าใจเช่นนี้แล้ว ก็สรุปได้ว่า การรู้และการเรียนรู้ของคนเรานั้น ไม่อาจแยกออกจากอคติของเราได้ และเมื่อคนเรามีแนวโน้มที่จะวิเคราะห์โลก วัตถุวิสัยของอคติจิตวิสัยแล้ว แต่ละคนก็ต่างมีข้อสรุปที่ไม่ตรงกันทั้ง ๆ ที่สำเนียงวัตถุหรือปรากฏการณ์แบบเดียวกันกับการรับรู้จึงมีความหลากหลายเสมอ

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริง ได้พัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ ศึกษา ค้นคว้า ทดลองและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความถนัด ความสนใจด้วยวิธีการ กระบวนการและใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน ผู้เรียนมีผลการเรียนรู้ได้มาตรฐานตามที่หลักสูตรกำหนด มีความรู้สึกชื่นชมยินดีในผลการปฏิบัติของตน สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สังคม และส่วนรวม

3. การวางแผนการสอนในระดับอุดมศึกษา

การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาจะมีประสิทธิภาพที่ดีนั้นจะต้องมีการวางแผนอย่างชัดเจน การวางแผนการสอนหมายถึงพิมพ์เขียว (Blue Print) ของผู้สอนที่จัดแผนการสอนที่เป็นหัวข้อ รายชั่วโมง รายวัน รายสัปดาห์ แผนการสอนประจำภาค หรือตลอดหลักสูตร เป็นสิ่งที่มีผู้เกี่ยวข้องกับการสอนได้พัฒนากันมาตลอดเวลาในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ดังนั้นแผนการสอนในวงการเรียนการสอนจึงไม่ใช่สิ่งแปลกและใหม่แต่อย่างใด แต่เป็นวงจรระบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามความคาดหวังของหลักสูตร ซึ่งผู้สอนจะต้องคำนึงถึงและตรวจสอบอยู่ตลอดเวลา

การเรียนการสอนไม่ว่าจะเป็นระดับใด จะมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่ 3 ประการด้วยกันคือ ผู้เรียน ผู้สอน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน การสอนแต่ละครั้งย่อมแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการสอน เนื้อหาสาระ การเสาะแสวงหาความรู้หรือกลวิธีสอนที่ผู้สอนเลือกนำมาใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน วิธีสอนส่วนมากที่ใช้กันในระดับอุดมศึกษาได้แก่ การบรรยาย การอภิปราย การบรรยายและอภิปราย การสาธิต การทดลองค้นคว้า การฝึกปฏิบัติ การสัมมนา และการศึกษาโดยอิสระ (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2537 : 70-71)

การพัฒนาระบบการสอน

ปัจจุบันเทคโนโลยีทางการสอน (Instructional Technology) ได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการวางแผนระบบการเรียนการสอน ให้มีคุณภาพและสามารถรับรองผลของการเรียนการสอนได้

เทคโนโลยีทางการสอนหมายถึงการวางแผนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน เพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบสภาพปัญหาและความต้องการทางการเรียนการสอน การจัด และวิธีการเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้นและสามารถประเมินผลที่ได้

เทคโนโลยีทางการสอนจึงแตกต่างกับการวางแผนการสอนแบบเดิม ที่มีจุดประสงค์คลุมเครือและส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นเกี่ยวกับวิธีการสอนมากกว่าจะเป็นวิธีการเรียนรู้ โดยทั่ว ๆ ไปแล้วคนส่วนใหญ่จะเข้าใจคำว่าเทคโนโลยีทางการสอน คือ วัสดุอุปกรณ์การสอน ได้แก่ เครื่องมือ (Equipment) เช่น เครื่องฉาย เครื่องบันทึกเสียง คอมพิวเตอร์และสิ่งอื่น ๆ ส่วนวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ ฟิล์ม สไลด์ เทปบันทึกเสียง แผนที่ และสิ่งอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งความหมายนี้เป็นเพียงความหมายเดียวเท่านั้นของเทคโนโลยีการสอน ซึ่งกว้างและครอบคลุมของการวางแผนในระบบการสอน เพราะการออกแบบการสอนหรือการวางแผนการสอนที่เป็นระบบขั้นตอน จะต้องอาศัย

ความรู้ในด้านกระบวนการเรียนรู้และทฤษฎีสื่อสาร รวมทั้งการพิจารณาถึงปัจจัยและตัวแปรในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

การออกแบบการสอน (Instructional Design)

การออกแบบการสอนระดับรายวิชา (Course) หน่วย (Units) และหัวข้อ (Topics) รวมทั้งการพัฒนาการสอนในระดับการศึกษาใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาก็จะใช้หลักการเดียวกัน เพียงแต่แต่ละแตกต่างกันในรายละเอียดเท่านั้น ก่อนที่จะพัฒนาระบบการสอนจะต้องตอบคำถามที่สำคัญ ๆ ของระบบการสอนดังนี้

1. จะเรียนอะไรหรือจะสอนทำไมนั้น ก็คือ จุดประสงค์ของการเรียนการสอน เพราะการสอนแต่ละครั้ง ผู้สอนจะต้องทราบจุดมุ่งหมายของการสอนอย่างชัดเจนและแน่นอน ทั้งนี้เพื่อที่จะได้กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ได้ถูกต้อง จุดประสงค์การเรียนรู้จะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการจัดกิจกรรมและประสบการณ์เรียนรู้ ตลอดจนการประเมินผลว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่จุดประสงค์กำหนดไว้ในระดับใดได้มากน้อยเพียงใด

2. สอนอะไร หมายถึง เนื้อหาวิชา การเรียนการสอนนั้นต้องถือว่าเป็นภาระหน้าที่อันสำคัญของผู้สอน จะต้องทำงานด้านการสอนด้วยความรับผิดชอบ เนื้อหาสาระของความรู้เป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องทำการศึกษาค้นคว้าอย่างถี่ถ้วนถี่ลึกในรายละเอียด รวมทั้งการพิจารณาคัดเลือกเนื้อหาสาระนี้ได้มุ่งเน้นความรู้ที่คนใด มีทักษะและคุณลักษณะค่านิยมด้านใดที่มุ่งหวังจะเกิดขึ้นกับผู้เรียน การศึกษาเนื้อหาเชิงวิเคราะห์จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้สอน เพราะช่วยให้ผู้สอนเกิดความมั่นใจในการสอน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปเป็นลำดับขั้นของความรู้ ผู้เรียนไม่กลับสน ช่วยเสริมสร้างการเสาะแสวงหาความรู้ของผู้เรียนไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็ว จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่าเนื้อหาสาระของการเรียนการสอน ถ้าผู้สอนรู้จริง รู้อย่างลุ่มลึกและรู้กว้าง จะเป็นการเสริมสร้างให้การสอนการเรียนดำเนินไปเพื่อบรรลุ และยังเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจและบุคลิกภาพของผู้สอนด้วย ทั้งนี้เพราะผู้เรียนจะเรียนด้วยความนิยมชมชื่นและรวมทั้งมีศรัทธาในตัวผู้สอน

3. สอนอย่างไร หมายถึง กิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้น เพื่อให้บรรลุถึงระดับการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ซึ่งจะต้องวางแผนว่าจะใช้วิธีการสอนแบบใดและวัสดุการสอนอะไรที่จะมีประสิทธิภาพดีที่สุดต่อการสอน ผู้สอนจะต้องเข้าใจว่าการสอนการเรียนทุกขั้นตอนทุกขณะมีความสำคัญอย่างเท่าเทียมกัน การพิจารณาเลือกวิธีสอนนั้นจะต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมายกระบวนการเรียนการสอนและผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียน เพราะผู้สอนจะต้องตระหนักดีว่าผู้เรียน

ในระดับนี้มีความสามารถความสนใจที่แตกต่างกัน ประการสำคัญคือผู้เรียนในระดับอุดมศึกษานั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะสูง เป็นผู้ใหญ่ที่มีความคิดอ่านเต็มตัวแล้ว

อนึ่ง วิธีสอนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ยังไม่มีการวิจัยใดที่บ่งชี้ว่าวิธีสอนใดดีที่สุด เพราะวิธีสอนในแต่ละวิธี ต่างก็มีลักษณะเด่นและขีดจำกัดในตัวเอง ซึ่งผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกและนำมาปรับใช้ผสมผสานให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระ และรวมถึงความถนัดสนใจของผู้เรียนด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการสอนนั้น ผู้สอนไม่ควรมุ่งเน้นแต่เฉพาะด้านเนื้อหาอย่างเดียว แต่ควรคำนึงถึงความสามารถที่ผู้เรียนจะได้ฝึกปฏิบัติ และการปลูกฝังคุณลักษณะค่านิยม และคุณธรรมควบคู่กันไปเสมอ ประการสุดท้ายของการสอนทุกครั้ง ควรจะมีการสรุปและนำประเด็นที่ค้นพบจากการเรียนมาอภิปรายและสามารถนำเสนอสิ่งใดก็ได้ ประยุกต์ใช้ ให้สัมพันธ์กับชีวิตจริงในด้านการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมได้มากน้อยเพียงใด

4. ผลการสอนเป็นอย่างไร หมายถึง การประเมินผลการสอนจะทราบได้อย่างไรว่าการเรียนรู้ที่พึงประสงค์เกิดขึ้นแล้ว การสอนที่ดีหมายถึง การเตรียมวางแผนงานที่ดีที่เป็นระบบ ได้แก่ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน การเลือกเนื้อหาสาระการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ ฉะนั้นการประเมินผลเพื่อหาประสิทธิภาพของการสอนการเรียนว่า จุดใดบ้างที่ควรปรับปรุง หรือผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในระดับใด พร้อมทั้งจะเรียนเรื่องอื่นต่อไปได้มากน้อยเพียงไร ผลจากการประเมินสามารถนำมาอธิบายประสิทธิภาพของการสอนในภาพรวม และบ่งชี้ว่าควรปรับปรุงการสอนในจุดใดบ้าง จึงจะทำให้การสอนการเรียนเป็นไปตามคาดหวังของหลักสูตร (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2537 : 74-75)

การพัฒนาการเรียนการสอนนั้น สิ่งจำเป็นพื้นฐานการสอน ที่ผู้สอนจะต้องทำการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดคือ องค์ประกอบของการเรียนการสอน ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน และเนื้อหาสาระที่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งจะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าประสิทธิภาพของการสอน จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน รวมทั้งการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การพัฒนาการเรียนการสอนที่เป็นระบบ ปัจจุบันได้มีผู้คิดรูปแบบไว้หลายรูปแบบด้วยกัน เพื่อความเหมาะสมของการพัฒนาการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ได้นำรูปแบบของระบบการสอนของเจอร์ลาช และอีลี (Gerlach & Ely) ที่คิดว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการวางแผนการสอนการเรียนจากแนวคิดการพัฒนาการเรียนการสอนที่เป็นระบบ นั้นสามารถขยายแนวคิดในรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเรียนการสอนให้มีความสมบูรณ์มากขึ้นดังนี้

จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นสิ่งแรกที่จะต้องมีความชัดเจน เพราะจะเป็นเครื่องนำทางการจัดกิจกรรมและประสบการณ์เรียนรู้รวมทั้งการประเมินผล เนื้อหาสาระเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ